

ژینگه و پهنګدانه وهی له سهر زمان

سهر به ست قادر حه مه
(دهر به ندیخان)

به ناخیوه ریکی په سهرنی نهو زمانه داده نریت، چونکه نهو ورده کاریبانه ی مرؤف له شیریه وه له زمانیک وهری ده گریت، هرگیز له که سیکدا نابینریت، که به گه وره یی فیتری نهو زمانه ده بییت.

په نګه نه م قسانه به لای هندیک که سه وه نه گونجاو بیته به رچاو، به لام نهو که سه ی فیتری زمانی دووم و سییه م ده بییت له گونجاوی نه م قسانه تی ده گات.

هر زمانیک کی گه شه کردوو، یان په راویز خراو له جیهاندا خاوه ن کومه لیک تاییه تمه ندی و ورده کاریبه، که تاییه ته به و ژینگه و ده وره یی که تییدا ناخیوه ره کانی هر له شیریه وه له گه لیدا گه وره ده بن و فیتری ده بن، نه م کاریگه ریبه ژینگه یی و ناوچه بیانه به درژیایی ته من له گه ل ناخیوه ره که و نهو زمانه دا ده میتنه وه، که له شیریه وه فیریان بووه و له گه لیاندا گه وره بووه، به جوریک هینده ی نهو له ورده کاریبه کانی نهو زمانه تی ده گات و هه ست به جیاوازیبه ده نگی،

توژیینه وه کان بۆ سه لماندنی په که مین زمانه کانی سه رزه وی و چونیستی و چه ندی تییان، تا ئیستا نه نجامیک کی په کلاییکه ره وه یان به ده سه ته وه نه داوه، پوون نییه کامه زمان په که م زمان و دایکی زمانه کانه، هه روه ها پوون نییه زمانه کان هر له سه ره تاوه فره چه شن و شیواز بوون، یان به پی پی تیپه رپوونی پوژگار و سه رده مه کان و به پی پی زوریوونی ژماره ی دانیش تووان و دابه شبوونیان بۆ ناوچه و ژینگه ی جوراوجور زمانه کان دابه ش و فره چه شن بوون.

نه وه ی ئیمه نه مرؤ پییکه یشتووین سفره و خوانیک کی تا پاده یه ک ناماده یه و هه موو بناغه جوراوجوره کانی زمانه کان دارپژراون و له به رده ستماندان، نه رکی ئیمه گه پانه به شوین یاسا و پړسا و ورده کاریبه کانی ناو زمانه کاندان. مرؤف له هر شوین و ژینگه یه کدا له دایک بییت و سه ر به هر گه ل و نه ته وه یه ک بییت، نهو زمانه ی بۆ په که م جار فیتری ده بییت و فرچکی پیوه ده گریت ده بیته زمانی دایکی و

وشه‌سازی، پسته‌سازی و واتاییه‌کانی نه‌و زمانه ده‌کات، پسپۆرپکی فیربوی نه‌و زمانه ناتوانیت له کاتی به‌کارهیتانی نه‌و زمانه‌دا له هر ناستیکدا بیت ههستی پی بکات و په‌ی پی بیات.

به‌شیک زۆر له دانه زمانیه‌کان و جۆری ده‌نگ و کۆد و نه‌ئینییه هه‌لگیراوه زمانیه‌کان په‌یوه‌ستن به‌و ژینگه و ده‌وربه‌ره‌ی زمانه‌که‌ی تیدا هه‌لکه‌وتوو و منداڵ تیدا فیری زمانه‌که ده‌بیت، بۆیه نه‌و که‌سه‌ی له گه‌وره‌بیدا فیری نه‌و زمانه ده‌بیت ناتوانیت په‌ی به‌و ورده‌کاری و کۆدانه بیات، چونکه له‌گه‌لیاندا گه‌وره نه‌بووه و له گه‌وره‌بیشدا له‌گه‌لیاندا توانایی تیکه‌بیشتن و تیکه‌لبوونی نییه.

به‌شیک له زمان، له به‌کارهیتاندا په‌یوه‌سته به‌چیزه‌رگرتن له به‌کارهیتانی زمانه‌که له پێگه‌ی نه‌و ورده‌کاریانه‌وه، یان به‌جۆرپکی تر به‌شیک له‌و توانایی ویناکردن و وینه گواستنه‌وه‌ی ناخپه‌ریکی په‌سه‌نی زمانیک ده‌توانیت بۆ به‌رانبه‌ره هاو‌زمانه‌که‌ی بنیڕیت و بگۆزیته‌وه، فیربویه‌کی هه‌مان نه‌و زمانه، یان نه‌وانه‌ی پسپۆری په‌یداده‌کن له فیریون و یاسا و ده‌ستوره‌کانی نه‌و زمانه‌دا پی‌ی ناگه‌ن و ناتوانن به‌و چیرزه‌ بگه‌ن.

به‌م پێیه منداڵیکی خاوه‌ن زمان زۆر له پیش پسپۆرپکی فیربوی زمانه‌که‌وه‌یه، له شاره‌زایی ورده‌کارییه ناوه‌کییه‌کانی زمانه‌که‌دا، واته ناخپه‌ریکی په‌سه‌نی هر زمانیک هه‌رچه‌نده پێگه‌بیشتوویش نه‌بیت له پیش پسپۆرپکی فیربوی زمانه‌که‌وه‌یه، له پوی ده‌نگسازی و کۆد و نه‌ئینییه ناوه‌کییه‌کانی زمانه‌که‌وه، که له یاسا و پێسا زمانیه‌کاندا مرۆف ناتوانیت په‌بیان پی بیات و له پێگه‌ی یاسا و پێساوه

فیریان بییت، تا بتوانیت هه‌مان توانایی ویناکردن و وینه‌کیشانی هه‌بیت بۆ گواستنه‌وه‌ی بیره‌کانی به‌و زمانه بۆ که‌سی به‌رانبه‌ر هه‌بیت، نه‌مانه تاییه‌تمه‌ندییه‌کن په‌یوه‌ست و تاییه‌تن به‌ فیریونی زمان له شیرییه‌وه، چونکه هه‌موو مرۆفیک به‌ زمانی دایکی باشتر کۆده زمانیه‌کانی بۆ ده‌کریته‌وه و وینه و وینا‌کانی زیاتر لا پوونن و تواناییه‌کانی بۆ بیرکردنه‌وه و نه‌خشه‌دانان فراوانتر و گونجاوترن، وه‌ک نه‌وه‌ی فیری زمانیکی تر بوویت و بیه‌ویت به هه‌مان تاییه‌تمه‌ندی و ورده‌کارییه‌کانی زمانه‌که‌ی خۆیه‌وه نه‌خشه‌داینی و وینابکات.

له‌م چوارچپه‌یه‌دا زۆر له په‌ند و به‌سه‌رهات و پووداوه‌کان په‌یوه‌ست و پێوه‌نیدارن به‌ ژینگه و هه‌لکه‌وته‌یه‌کی جوگرافیای تاییه‌ته‌وه و له پێگه‌ی نه‌و ژینگه و هه‌لکه‌وته جوگرافییه‌وه، به‌ په‌نگدانه‌وه‌ی له‌سه‌ر زمانه‌که، له زمانه‌که‌دا داده‌پێژرینه‌وه و ناخپه‌ره‌انی نه‌و زمانه به‌ پی‌ی نه‌و شوین و جیگایه‌ی تیدا ده‌ژین له پوودا، به‌سه‌رهات و په‌نده‌کان ده‌پوانن و وینایان ده‌کن و له کاتی گێرانه‌وه، یان گوئی لئ بوونیان وینه و گرتیه‌کی جوولۆ له مێشکیاندا دروست ده‌کن، که‌واته زۆر له‌م بابه‌تانه شه‌قلیکی ناوچه‌یی و نه‌ته‌وه‌بیان هه‌یه، هه‌رچه‌نده هه‌ندیکیان سنوره‌کانیان برپوه و گه‌بیشتووونه‌ته ناستی جیهانی.

با بۆ نمونه نوکته و به‌سه‌رهات وه‌برگیرین، زۆرجار ده‌بینین و ده‌بیسیتین، کاتیک یه‌کیک نوکته، یان به‌سه‌رهاتیکی خۆش، یان ناخۆش بۆ که‌سیک، یان کۆمه‌له که‌سیک ده‌گێریته‌وه، که‌س، یان که‌سانی به‌رانبه‌ر پی به‌ پی له‌گه‌ل گێرانه‌وه‌که‌دا کاریگر ده‌بن و به‌ پی جۆری گێرانه‌وه‌که‌ سیمما و جوولە‌کانی ده‌موچاویان ده‌گۆریت، نه‌گه‌ر خۆشبوو پێده‌که‌نن و نه‌گه‌ر

ژینگه دروست ده بن، ئەمانیش کاریگه رییان زیاتر به سەر ئه و که سانه وه درده که ویت، که هاو زمانن و له هه مان ژینگه و ناوچه دا پهروه رده و گه وره بوون.

ناخۆشیش بوو ئاهی بۆ هه لده کێشن. ئەمه به تهواوه تی پهنگدانه وه و کاریگه ری هه مان ژینگه و ده وروپه ره، که هه موو که سه کانی تیدا نیشته جین و ده ژین و هه مان ژینگه و شوینی پرودا و به سه رهاته کانی شه، که هه ردوولایانی پیکه وه به ستوو و په نگدانه وه یان به سەر به کتره وه دیاره. هه مان ئه و نوکته، یان به سه رهات و پرودا وه بۆ که سیکی خاوه ن زمان و ژینگه یه کی تر، که فی ری زمانه که بووه بگپه ره وه، ده بینیت هه مان کاردانه وه ی ناییت و به هه مان شیوه ی هاو زمان و ژینگه کان په رچه کرداری ناییت، ئەمه ییش به هۆی ئه وه ی ئه و ژینگه و شوینه ی ئه و ی تیدا پهروه رده بووه و ژیاوه، خاوه ن هه مان تایبه تمه ندی و شه قلی هاوبه ش نییه، په نگه ئه وه ی له ژینگه و ناوچه که ی ئه واندا جیکه ی تی پرامان و کاریگه ربوون بیت، له ژینگه ی که سه که ی تر دا ئه و گرنگی و کاریگه رییه ی نه بیت و به پێچه وانه وه.

بۆیه ئیتمه هه رچه نده شاره زا بین له ورده کاری و پێسا و یاسا کانی ئه و زمانانه ی فی ری ده بین، جگه له زمانی دایک و شیریی، هه رگیز ناتوانین په ی به ورده کارییه ناوه کییه کانی ئه و زمانه به رین، که له ژینگه و که شه وه وای ناوچه که وه سه رچاوه ی گرتوو و کاریگه ری ته وای به سەر هه موو ئه و پرودا و، کاره سات، به سه رهات، په ند، نوکته، ته نانه ت ژانره ئه ده بییه جۆرا و جۆره کانی تری شه وه هه یه، که له و ناوچه و سنووره دا باون و به رچاون.

که واته ژینگه و ئه و ده وروپه ره ی تیدا ده ژین به شیوه یه کی به رچا و په نگدانه وه ی به سەر بیر کردنه وه، ویتا کردن و دا پشتنه وه ی باس و به سه رهاته کان و هه موو ئه و وینه و گرتانه هه یه که له لای ناخپه رانی هه مان زمان و